

NİNEMİN GÖZLERİ

Lindita Xhanari LATİFİ

Hayatım boyunca ninemin gözleri beni takip etti. O gözlere her zaman özlem duyuyorum. Küçükken onların anlamını kavrayamıyordum. Bir şekilde, geleceğe dair işaretler taşıdıklarını büyüdüğümde anlayacaktım. Kimi yakınlarımızın “Adiviye Hanım” diye seslendikleri benim ninem; az konuşan, sessiz, okyanusların maviliği kadar derin ve ilkbaharın gökyüzü kadar canlı mavi gözleriyle bakan minyon bir kadındı. İstanbul’da, Debrelî dedemle evlendikten ve Beşiktaş’ta yıllar boyunca yaşadıkdan sonra, Arnavutluk’a gelmişler; sınırların kapanıvermesiyle bir daha Türkiye’ye dönememişlerdi. Maalesef, ülkesi ve diline duyduğu hasretini, sadece kendisine anlatabildiği bir ülkede yaşamak zorunda kalmıştı. Denilebilir ki bu hasreti, çoğu zaman kendisine bile gizlice anlatırdı... Çoğu zaman, özellikle Adriyatik kıyılarında olduğu zamanlarda, gözleri o parlaklığını yitirir veya uzaklarda kaybolur giderdi. Bazen öyle bir sulanırdı ki gözleri, ağlamaya başlarsa kimse durduramaz diye düşünürdüm. Her seferinde, dudaklarının kenarında kimsenin fark edemeyeceği bir gülümseme eşlik ederdi o dolan gözlerine... O anlarda, sanki biriyle konuşuyor gibi olurdu. Belki kendi kendine, belki İstanbul’daki yakınlarıyla, belki kaderiyle konuşurdu... Kiminle konuştuğunu kim bilebilirdi ki? Canını kavuran bir özlem hissi, ölümüne kadar eşlik etmişti ona. Şimdi geçmişe ait hatırladığı her şey, hissettiği her acı, ruhunu kavuran özlemini azaltmasını sağlıyordu. Bu durumun onda ne zaman başladığını tam olarak bilemiyorum ama hatırlayabildiğim kadarıyla ben okula başlamadan önceydi yani dört, beş yaşında olmalıydım o zamanlar. Biz, bütün gün birlikte kalıyorduk. Herkesin kabullendiği gizli bir anlaşma vardı sanki. Biz aynı odada yatıyorduk. Ninem, hâlen neden orada uyduğunu anlamadığım uzun bir kanepede (minder) yatıyor; ben

ise onun eliyle yaptığı örtülerle süslenmiş yatağında yatıyordum. Ninemle ben, küçük erkek kardeşimi kreşe götürür, sonra birlikte eve dönerdik. Eve gelir gelmez ev işlerini yapar, yemeğimizi hazırlar ve kendisine bir Türk kahvesi pişirdikten sonra benim olurdu. Daha doğrusu, o zaman birbirimize tamamen ait oluyorduk. “Sen bana çok benziyorsun; benim gibi olacaksın” derdi. Günlük bir ritüeldi bu âdeta. İkimiz kanepeye (mindere) otururduk ve ninem, anlamadığım bir dille, bana İstanbul’daki yakınlarını anlatmaya başlardı. Bunu kullandığı kişi isimlerinden anlardım. O anlatırken devamlı ses tonu değişirdi... Bazen bir iç çekerdi, bazen acılı bir şekilde gülümserdi, bazen de gözlerinin içinde biriken gözyaşlarını durdurmak için ellerimi sımsıkı tutardı. Sonra duvarda gömülü bir dolabı açar ve sakladığı yerden onun için çok değerli olan iki şey çıkarırdı: Altın kapaklı küçük bir kitap (o kitabın “Kur’an-ı Kerim” olduğunu yıllar sonra anlayacaktım) ve Sultan Ahmet Camisi’nin bir kartpostalı. Bu, sadece ben bildiğim bir sırdı. Bir kontrol sırasında dedemin ve onun Türk pasaportlarını yaktıkları gün, bu iki şeyi saklamıştı. Günün en güzel kısmı burada başlardı çünkü ninemin yüzü sihirli bir şekilde değişir, görülmemiş bir şekilde parlar ve canlanırdı. Hiçbir kelimeyi çevirmeden benimle “o dille” konuşurdu. Büyük ihtimalle bizi korumak amacıyla böyle yapardı. Çocuk olduğum için belki ağızımdan bir şeyler kaçabilirdi. Böyle bir durumda hepimizin sonunun ne olacağı belliydi. Bugün hatırladığımda, o kadar küçük olduğum ve hiçbir şey anlamadığıma üzülüyorum. “Bosfor”, “Boğaz”, “cami”, “mavi”, “masmavi” gibi kelimelerin defalarca tekrarlandığını duyuyordum. Anlamayı ne de çok isterdim! Bu kelimelerin arkasında nelerin saklandığını nasıl bilebilirdim ki? Söylediği bu yabancı kelimelerin sesi kulaklarıma güzel bir melodi, ilkbahar poyrazı gibi gelirdi. Anlamalarını her sorduğumda saçlarıma okşar, ellerimi sımsıkı tutar, derin bir nefes alarak “gözlerimin içine bak, onları orada bulacaksın” derdi. Ben de ninemin masmavi gözlerine bakar ve onun bitmeyen sağanaklarını, özlemini, her şeyini görürdüm. Onun hasretini görür ve onun hasretiyle yaşardım. Benim ninem ülkesine, yakınlarına, diline ve onlarla ilgili olan her şeye hasret duyardı. Ben de onun hasretine hasret duymaya başlamıştım. O geçmişine, bildiği şeylere hasret duyar; ben ise bilinmeyene... Görmediğin bir şeye, başka bir dilde anlatılan hikâyeden anlamaya çalıştığın bir şeye, ses tonundan veya yüz ifadelerinden anlamaya çalıştığın bir şeye hasret duymanın ne demek olduğunu kimse bilemez! Merak ve hayal gücüyle birleşerek bir bütün olan bir hasretti bu. İstanbul’a her gittiğimde hâlen gönlümü kaplayan bir hasret...

Bir de bana söylediği bir şarkısı vardı ninemin. Bu şarkıyı ben de öğrendikten sonra, birlikte söylemeye başladık. Hayatımda tam olarak ezberlediğim ilk şarkı bu olmalı. Sözlerini hiç anlamıyordum ama ninem için çok önemli olduğunu bildiğimden, isteyerek kolay bir şekilde öğrenmişim. Söylediğimizde birden bire ciddileşir ve ayağa kalkıp düzgün durmamı isterdi. Bunu neden istediğini bilemezdim. Keşke bilebilseydim... Tam kırk dört yıl önce tanışarak ezberlediğim bu şarkıyı, ne olduğunu bilmeden ninemle birlikte sevgi ve istekle söylüyordum. Yaklaşık 20 yıl sonra, ilk defa İstanbul'a geldiğimde, bir mayıs günü Beşiktaş'ta dolaşırken ninemin şarkısını duydum. Nefesim durdu... Kulaklarımda sanki onun güzel sesi çınlıyordu... Ayaklarım tutmaz oldu ve şarkının geldiği okulun demir parmaklarına zor varabildim... Aman Allah'ım!!! Harika bir şeydi. Küçük öğrenciler ve o şarkıya da en doğrusu o şarkı, öğrenciler, ben ve bizim aramızda ninem... Okulun bahçesine girip bütün gücümle söylemeye başladım. Bahçede bulunan öğretmenler kim bilir ne kadar şaşırılmıştır! O an benden çıkan ses ninemin de sesiydi. Orada anladım Türk İstiklal Marşı'nı söylüyor olduğumu. Orada anladım benim duyduğum hasretin, ninemin bir zamanlar duyduğu hasret kadar olduğunu... Bir marşın ne kadar önemli olduğunu o zaman anladım. Ne kadar uzakta olsun, hangi şartlarda olsun İstiklal Marşı'nın deri altına girip gönlünün ayrılmaz bir parçası hâline geldiğini o zaman anladım.

Ninem hakkında her şeyi anlatmam için bir hayat bile yetmez çünkü İstanbul'da gördüğüm her şey, çiçekler bile, bana onu hatırlatıyor. Tarihlerden 1 Eylül 1975 idi. Bu tarihi iyi hatırlarım çünkü öyle bir gündü ki hayat boyu hatırlanır. Okul hayatımın ilk günüydü. Sabah erken uyandım ve ninemin yardımıyla hazırlanmaya başladım. Öğretmenime okulun ilk günü için çiçek vermem gerektiğini hatırlayıp bahçeye fırladım. Bahçemiz küçük bir botanik bahçesine benzerdi çünkü Adiviye Hanım çiçeklere bayılırdı. Çeşitli güllerimiz, zambak, karanfil, menekşe ve bir sürü çiçeklerimiz vardı. Neyi seçeceğime karar vermeden aralarında şaşkın şaşkın duruyordum. Öğretmenime hangi çiçeklerden seçeyim diye nineme sorduğumda o, hatıralarında kaybolmuş bir biçimde "lale" dedi. Bu kelimenin anlamını bilmiyordum ve bahçemizde bulunan çiçeklerden hangisinin "lale" olduğunu sordum. Ninem gülümseyerek kadife gibi yumuşak sesiyle cevap verdi: "Bu bahçede ondan yok, 'İstanbul lalesi' olan tek sen varsın." Bahçemize ekmek için lale bulacak yerimiz olmadığından, devam eden günlerde ninem bana kâğıttan lale yapmayı öğretti. O günden beri pazar günü yemeklerimiz, benim yaptığım laleli vazoyu masaya koymadan başlamazdı... Ninem, boğazda gezdiğinde İstanbul'un renkli lalelerinin sesini duymamanın imkânsız olduğunu

söylüyordu. İstanbul'da ne zaman dolaşsam, özellikle nisan sonu mayıs başı, gördüğüm bütün lalelere sarılıp onları okşayışım gelir. O lalelerin güzelliği içinde kaybolur, yüzlerce fotoğraf çeker ve ninem en çok hangisini beğenir diye düşünüp dururum. Lale onun kalbindeki çiçektir. Benim de en sevdiğim çiçek oldu.

Ninem doğum günlerinde ben iki vazoyu dolduracak kadar en güzel renkli kâğıtlardan lale yapıyordum. Birini ninem için, diğerini onun İstanbul'u için masaya koyuyordum. Aslında nineme çok şaşırır hatta onu kıskanırdım çünkü onun doğum günü çok çabuk yaklaşıyordu. Ninem yılda birkaç defa doğum gününü kutlardı. O günler onun için en güzel günlerdi. Hasta olsa bile ayağa kalkar ve bir kelebeğe dönüşürdü. Yaşadığımız rejimde maddi durumumuz kötü olsa bile, ninem azar azar şeker, un ve bunlar gibi şeyleri biriktirir ve onun kutsal günlerinde bize en güzel yemekler ve tatlılardan pişirirdi. Bahçemizde yetişen gül ve karanfil kokulu lokumları ne kadar da güzeldi! Yaptığında komşularımıza da dağıtırdı. Ben de şaşırır kalırdım çünkü onun "doğum günü" olmasına rağmen o hepimize küçük hediyeler hazırlardı. Bir gün bütün cesaretimi toplayıp sormaya karar verdim. İnsanlar hayata bir defa gelirdi, o ise neden doğum gününü yılda birkaç defa kutluyordu? Onun cevabını uzun zaman geçtikten sonra anladım: "İnsanın hayata sadece bir defa geldiği doğrudur ama yaşarken insanın bazı günlerde yeniden doğduğu günler vardır. Ben de bu günlerde yeniden doğuyorum." Yaşadığımız rejimde yasak olan Şeker ve Kurban Bayramı günlerinden bahsediyormuş meğer ninem. Adiviye Hanım, onları gizlice kutlamanın yolunu bulmuştu öylece. O günlerde durmadan konuşur ve geç saatlere kadar "masal" anlatırdı. Aman Allah'ım! Onun anlattığı hikâyeler çok özeldi ve çocuklara anlatılan masallara hiç benzemiyordu. Ruhun huzur bulduğu ve devam etmesi için güç bulduğu bir ev (cami), herkese doğru yolu anlatan bir insan (Hz. Muhammed), insanların hayatlarında hâkim olması gereken iyilik, başkalarına vermemiz gereken yardım, sevgi, şefkatten bahsettiğini hatırladığımda Kur'an-ı Kerim ve dinini anlatmış olduğunu anlıyorum şimdi. Çok sevdiği ve inandığı değerlerini yaşadığımız o zor ve tehlikeli şartlarda bile bana öğrettiği için ona ne kadar minnettar olsam azdır.

Ağır hastalandığında ben 9 yaşındaydım. Durumu çok ağır olduğundan odasına girmeme izin vermiyorlardı ama ben küçük bir tabure alıp onun odasının penceresinin önünde oturur ve derslerimi yaparken ona bakardım. Birbirimize bakar, gülümser ve birbirimize elle öpücükler gönderirdik. O, her gün daha çok süzülüyordu. Nevresimlerin arasında kaybolurken ben

artık sadece onun güzel gözlerini görebiliyordum. Bir gün annemi, babamı ve halam Mualla'yı yanına çağırdı. Söylediklerinden unutmadığım sözler bunlardı: "Siz belki asla İstanbul'a gidemeyeceksiniz ama bizi Őu anda pencereden gören 'benim lalem' Linda oraya kesin gider". Bana doğru baktı, gülümsedi ve o anda dünyalar benim oldu. O sessizce benim yolumu çizmiŐ oldu, ben de sessizce ona sözümü vermiŐ oldum. Hayatının son gününde, dili gitmiŐ ve konuŐamadıđı için el kol hareketleri yapıyordu. Bir Şey onu rahatsız ediyordu ve bu çektiği acılar değildi. Bir Şey istiyordu ve sadece bana doğru bakıyordu. O an hatırladım. Hızlıca odamıza utum ve küçük kitabı ile caminin fotoğrafını sakladığı yerden çıkartıp eline verdim. Sevimli ninem o an öyle bir huzura kavuŐtu ki! Son defa bu dünyada birbirimize sevgiyle gülümsedik. Gözleri sulandı ve kapatıncaya dek bana bakıp durdu. Kimsenin haberi olmadan "küçük kitabını" ve Sultan Ahmet Camisi'nin fotoğrafını cenaze tabutunun içine koydum. Böylece onun için değerli olan bu iki Şey hep yanında olacaktı...

Yıllar geçti ve önümde iki yol uzanıyordu. Her Şeyi unutmak veya tek baŐıma devam etmek. Artık iki kat hasret çekiyordum. Ninemin çektiği hasrete ve onun güzel gözlerine hasret çekiyordum. Uzun bir zaman boyunca kalbimin bir köŐesinde hayal ettiğim Türkiye'yi, ninemin Türkiye'sini, basit, mtevacı ama sevgiyle dolu olan Türkiye'yi kurdum. Yıllar boyunca bula-bildiğim her Türkçe Şarkı, film, Őiir, edebiyat, tarih, yemek tarifleri, fıkra ve bulabildiğim her Őeyle beslenmeye çalıŐtım.

Ama Allah yolculuğumda beni yalnız bırakmadı. Yaklaşık 10 yıl sonra, 85-86 yıllarında, ekonomik krizden dolayı insanlar marketlerin önünde sıra beklerken Demir amcayla tanıştım. O emekli matematik öğretmeniydi, ama babası Atatürk zamanında İstanbul'da avukat olarak çalıŐtığı için kendisi Türkçe biliyordu. Demir amca Türkiye'yi ne kadar çok seviyordu! Böylece ondan, o uzun kuyruklarda bazen yağmurda, bazen soğukta Türkçe ğrenmeye başladım. O kelimeleri söylendiği gibi söylüyor, ben de Arnavutça harfleriyle yazıyordum. Demir amca gramer bilmiyordu. Kalıpları aldıktan sonra ekleri anlamaya ve Türkçenin gramerini kurmaya çalıŐıyordum. Hayat çok ilginçtir. Etrafımızdaki bütün insanlar uzun kuyruklardan nefret edip, onlara beddua ederdi; ben ise onları çok seviyordum. Onların sayesinde Türkçe ğreniyordum. Marketteki gıdalar hepimize yetmediği için bazen eve ellerimiz boŐ döndüğümüz oluyordu ama ben bana ait olanı aldığım için sevinliydim. O gece de bazı kelimeleri öđrenmiŐtim... Demir amca aile dostumuz oldu ve sonradan da Trkeme yardım etmeye devam

etti. Güzel bir günde beklediğim şey oldu. Ruhumun aradığı ve yıllardır aldığı eğitim, ortak bir noktada buluştu. Bir filolog olarak çalışmalarımın en büyük kısmını Arnavutçada ve Balkan dillerindeki “Türkizma”ların, Türk kültürünün Balkan ülkelerinin kültürlerine etkisinin incelenmesine adadım. Demir Amca yıllardır hasta yatıyor ama Türkizmalarla ilgili hazırladığım her monografya veya sözlüğümün ilk nüshasını ona hediye ediyorum. O, Türkizmalarla ilgili yaptığım çalışmalar için çok seviniyor. Onun yanına her gittiğimde benim güzel ninemi hatırlıyorum.

Uzun yıllar önce ninem, İstanbul maviliğine hasret kalarak vefat ederken ben onun mavi gözlerini hep kaybettiğimi düşünmüştüm ama yanılmışım... Yanıldığımı 1992 yılında İstanbul'a ilk defa gittiğimde anlamış oldum. Boğaz'a gittiğimde denizin rüzgârı ve maviliği hasretime anlam kattı. O maviliğin arasında, ninemin gözlerini buldum. Sanki uzun zamandır onları yeniden bulmuş gibi hissediyorum. O günden bu yana tam elli altı defa gittim İstanbul'a ve elli altı defa onun gözlerini buldum. Eskiden olduğu gibi beni takip ettiklerini ve okşadıklarını hissediyorum. O sebepten, İstanbul'a her gidişimde dostlarımdan uzaklaşma fırsatını bulup tek bir saat sadece ninemin gözleriyle oturup konuşmak için muhteşem Boğaz'ın kenarındaki çay bahçelerinde oturuyorum. İki çay söylüyorum, birini kendime diğerini onun için... Birini içiyorum, diğerini ise gözleri ve ruhu adına Boğaz'a döküyorum...